

Regionaal Ruimtelijk Kwaliteitskader

Landelijk gebied Noord-Limburg

Regionale werkgroep Ruimtelijk Kwaliteitskader

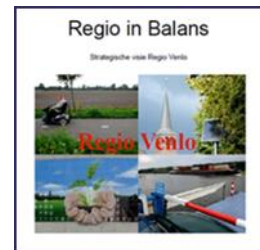
Versie: 22 mei 2018

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
1.1	POL2014: regio aan zet!	1
1.2	Waarom een regionaal ruimtelijk kwaliteitskader?	1
1.3	Hoe gaan we het Ruimtelijk Kwaliteitskader inzetten?	3
1.4	Leeswijzer	3
2	Wat zijn de regionale opgaven?	4
3	Wat is ons DNA?	9
3.1	Maasvallei	12
3.1.1	Karakteristiek	12
3.1.2	Ruimte voor dynamiek	14
3.2	Oostflank	16
3.2.1	Karakteristiek	16
3.2.2	Ruimte voor dynamiek	18
3.3	De Peelvenen	20
3.3.1	Karakteristiek	20
3.3.2	Ruimte voor dynamiek	21
3.4	Hoge zandgronden tussen Peel en Maas	23
3.4.1	Karakteristiek	23
3.4.2	Ruimte voor dynamiek	24
4	Hoe verder?	25
4.1	Hoe pakken we dat aan?	25
4.2	Wat betekent dat voor onze opgaven?	26

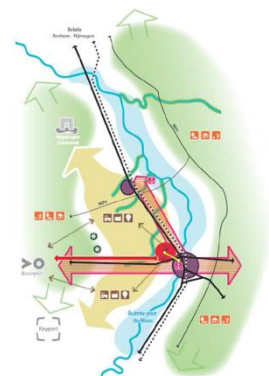
1 Inleiding

In de strategische visie Regio in Balans van de Regio Venlo uit 2012 staan drie hoofdpogaven centraal onder de noemers Boeien en Binden, Vitale Gemeenschappen en Innoveren en Vermarkten. De ambitie om een aantrekkelijke woon- en leefomgeving (met een hoge ruimtelijke kwaliteit en voldoende voorzieningen) te zijn en te blijven, combineren we het versterken van de economische kracht van de regio. Dit typeren we als het versterken van de *Quality of Life*.

1.1 POL2014: regio aan zet!

De strategische visie is voor onze regio leidraad geweest bij de totstandkoming van het Provinciaal Omgevingsplan Limburg uit 2014 (POL2014). In december 2014 heeft Provinciale Staten het POL2014 vastgesteld met de ambitie om de kwaliteit van onze leefomgeving te verbeteren onder het motto 'meer stad, meer land'. Oog voor diversiteit en kwaliteit zijn de leidende principes om te komen tot een nieuwe vorm van groeien. De belangrijkste uitdagingen en vraagstukken worden voor een aantal thema's in regionaal verband uitgewerkt. De acht Noord-Limburgse gemeenten hebben deze uitdaging actief opgepakt en werken onder de noemer 'regio aan zet' intensief samen aan regiovisies op het gebied van wonen, werklocaties, detailhandel, land- en tuinbouw, vrijetijdseconomie en energie, in samenhang met en de regionale beleidstrajecten op het gebied van water en mobiliteit. De regio heeft bij aanvang van de visievorming geconstateerd dat een kwantitatieve benadering niet volstaat om daadwerkelijk op kwaliteit te kunnen sturen. Dit is aanleiding geweest om naast de hiervoor genoemde regiovisies ook een regionaal ruimtelijk kwaliteitskader op te stellen. De focus is gedurende het proces komen te liggen op het landelijk gebied. Hier liggen op regionaal niveau de gedeelde waarden en behoefte aan regio.

1.2 Waarom een regionaal ruimtelijk kwaliteitskader?

Belangrijke opgaves voor de regiovisies in het landelijk gebied zijn het behouden en versterken van aantrekkelijke landschappen voor bewoners, bezoekers en ondernemers, het bieden van ruimte voor doorontwikkeling in de agrarische en toeristische sector, ruimte voor energie opwek en ruimte voor natuur en de klimaatopgave.

Centraal staat daarbij de vraag: "Hoe zorgt de regio Noord-Limburg ervoor dat de opgaves op een verantwoorde manier ruimte krijgen, dat de regionale concurrentiepositie wordt versterkt en dat de burgers kunnen profiteren van de verschillende opgaves?". Kant en klare oplossingen zijn er niet, antwoorden blijken misschien morgen en anders volgend jaar alweer verouderd. Het gaat erom adaptief te zijn, een manier van besturen te ontwikkelen die weerbaar maakt, wat er ook gebeurt. En dat kan het best als er wordt uitgegaan van eigen kracht. Daarom is de regio met het ruimtelijk kwaliteitskader op zoek gegaan naar het DNA¹, ofwel De Natuurlijke Aard, van Noord-Limburg.

Door gebruik te maken van het DNA van onze regio versterken we niet alleen het onderscheidend vermogen van onze regio, maar wordt de regio ook aantrekkelijk voor mensen en bedrijven die zich

¹ Het concept "DNA denken en DNA vinden" is ontwikkeld in de provincie Zeeland om in beeld te brengen wat de specifieke waarden van een gebied, zowel fysiek als sociaal, zijn.

bij ons thuis voelen. Ons regionaal DNA gaat om grote verbanden binnen het regionale landschap en structuren die gemeente overschrijdend zijn. Denk bijvoorbeeld aan de Maas die door de hele regio loopt en ons letterlijke en figuurlijk in de regio verbindt. We voelen ons er thuis, het maakt ons trots en geeft vorm aan wie we zijn.

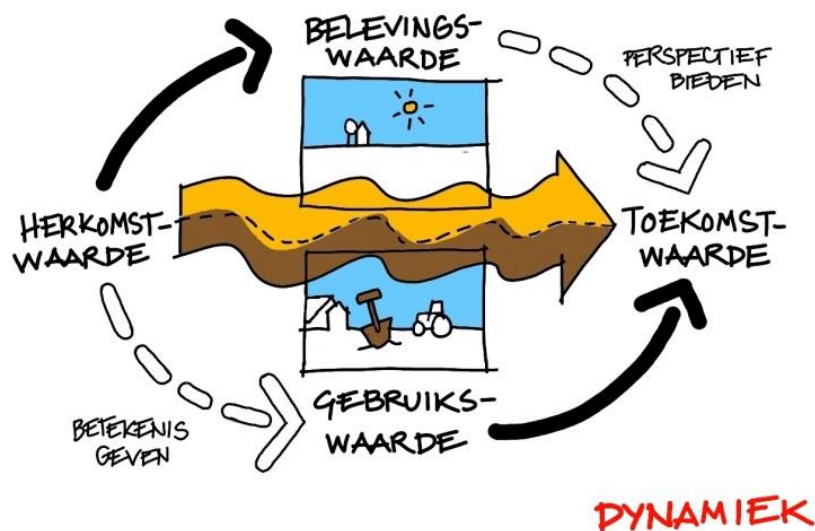
Het doel van het regionaal ruimtelijk kwaliteitskader is:

‘Hoe kunnen we, vanuit ons DNA waar we trots op zijn, niet alleen de kwaliteit van ons landelijk gebied behouden en versterken, maar ook de transitie-opgaven van kwaliteit voorzien?’

Maar wat verstaan we nu eigenlijk onder ruimtelijke kwaliteit? Er is geen algemeen geldende norm of maat voor. Toch vinden we het allemaal belangrijk en ‘weten’ we, wellicht onbewust, wat kwaliteit is. De Romeinse bouwmeester Vitruvius hanteerde in zijn tijd al de termen Utilitas (doelmatigheid), Venustas (uiterlijk schoon) en Firmitas (duurzaamheid) om de kwaliteit van bouwwerken te omschrijven. In beginsel zijn dat dezelfde waarden die ons helpen om invulling te geven aan het begrip ruimtelijke kwaliteit:

- herkomstwaarde = ontstaansgeschiedenis
- belevingswaarde = diversiteit + identiteit + schoonheid
- gebruikswaarde = doelmatigheid + functionele samenhang
- toekomstwaarde = duurzaamheid + aanpasbaarheid + beheerbaarheid

KARAKTERISTIEK

De link tussen herkomstwaarde en belevingswaarde komt veelal tot uiting in de 'karakteristiek' van de ruimte: wat ons aan de omgeving opvalt en voor ons het gebied zo kenmerkend maakt. De gebruikswaarde en toekomstwaarde zijn eveneens vaak nauw gekoppeld en bepalen in grote mate de 'dynamiek' van een gebied: de mate waarin onze omgeving verandert. Als karakteristiek en dynamiek met elkaar in evenwicht zijn is er sprake van ruimtelijke kwaliteit: maar dat gaat niet vanzelf. Sterker nog: als je bij ontwikkelingen geen aandacht aan kwaliteit besteedt verdwijnt het vanzelf. Het kost inspanning om bestaande ruimtelijke kwaliteit te behouden. Zonder zorg verwatert ruimtelijke kwaliteit.

Minstens zo moeilijk is het om nieuwe ruimtelijke kwaliteiten te creëren. Ruimtelijke initiatieven worden gestart met een hoge kwaliteitsambitie. Vaak verdwijnt die ambitie naarmate plannen concreter worden. Dan pas worden de neveneffecten, de technische problemen en kosten zichtbaar. Bij planvorming zullen we van af het eerste idee tot aan de realisering en het beheer moeten letten op ruimtelijke kwaliteit.

1.3 Hoe gaan we het Ruimtelijk Kwaliteitskader inzetten?

De dynamiek in het landelijk gebied is groot: er doen zich steeds nieuwe ontwikkelingen voor die vaak, vanwege het innovatieve karakter, niet te voorspellen zijn. Verder spelen er ook belangen als leefbaarheid, gezondheid, biodiversiteit, etc., die vragen om een zorgvuldige afweging van nieuwe ontwikkelingen.

Hoe zorgen wij er nu voor dat we op een verantwoorde manier deze opgaves ruimte geven, dat onze concurrentiepositie versterkt kan worden en dat wij kunnen profiteren van de verschillende ontwikkelingen?

Met het Ruimtelijk Kwaliteitskader brengen we de regionale kracht in beeld op basis van de regionale karakteristieken en waarden. Het Ruimtelijk Kwaliteitskader:

- is een instrument om een afweging te maken of een ontwikkeling (energie, land- en tuinbouw en vrijetijdseconomie) een bijdrage kan leveren aan het versterken van ons DNA.
- geeft de kaders weer om bij deze afweging op regionaal niveau lokaal dezelfde uitgangspunten te hanteren.
- wil bewustwording creëren over onze gedeelde kwaliteiten en de kansen hierbinnen voor ontwikkelingen.

We gaan het ruimtelijk kwaliteitskader inzetten bij de afweging van initiatieven om een compleet beeld te krijgen hoe een initiatief aansluit bij het regionale DNA.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de opgaven in het landelijk gebied waar de regio Venlo voor staat. Hoofdstuk 3 gaat in op het DNA van de regionale landschappen. Hierbij wordt ingegaan op de karakteristieken van de regionale landschappen en de ruimte voor dynamiek die deze landschappen bieden. Ten slotte biedt hoofdstuk 4 een perspectief hoe we het Ruimtelijk Kwaliteitskader willen toepassen bij initiatieven in het landelijk gebied.

2 Wat zijn de regionale opgaven?

Het landelijk gebied in Noord-Limburg is aan verandering onderhevig. Met name in de agrarische sector zien we schaalvergroting en intensiever grondgebruik. Daarnaast staat de regio voor een enorme (ruimtelijke) opgave in de overstap naar het duurzaam opwekken van energie, het klimaatbestendig maken van onze omgeving et cetera. Tegelijkertijd hebben we ook een opgave als het gaat om de kwaliteit van onze woon- en leefomgeving te verbeteren en zo onze huidige én toekomstige inwoners, ondernemers en bezoekers aan ons te blijven binden.

Om inzicht te krijgen welke verschillende opgaven er nu in het landelijk gebied liggen, is hieronder per thema een korte opsomming gemaakt. Voor een verdere verdieping wordt verwezen naar de regiovisies voor Land- en tuinbouw, Energie en Vrijtijdseconomie.

Landbouwopgave

De landbouwopgave gaat voornamelijk over de verdere ontwikkeling van agrarische bedrijven op toekomstbestendige locaties. Dit vraagt voldoende ontwikkelruimte, op de juiste plek. Die plek is niet eenduidig aan te wijzen, maar zal per bedrijf verschillend zijn. Aan de ene kant zien we schaalvergroting, intensivering van het grondgebruik (al dan niet met teeltontsteunende voorzieningen) en/of verbreding met andere (grootschalige) activiteiten, terwijl aan de andere kant leegstand ontstaat door stoppende bedrijven en de hergebruiksmogelijkheden beperkt zijn. Tegelijkertijd pleit het rijk voor een voor een efficiëntere benutting van de kringlopen in de landbouw en een sterkere verbinding tussen landbouw en natuur.

Energieopgave

De regio Noord-Limburg heeft de ambitie om in 2020 14% van de verbruikte energie duurzaam op te wekken en om in 2030 30% van de verbruikte energie duurzaam op te wekken. Dit betekent een grootschalige ruimte vraag. Hieronder is de ruimte vraag weergegeven. Deze ruimte vraag is gebaseerd op een theoretische energiemix van 25% geothermie, 25% wind- en 50% zonne-energie. Op deze wijze wordt een indicatie gegeven dat vanuit deze opgave een forse claim komt te liggen voor voldoende ontwikkelruimte voor (grootschalige) projecten. Waarbij natuurlijk nadrukkelijk wordt ingezet op meervoudig ruimtegebruik.

< 2023 ≥ 46 stuks
< 2030 ≥ 85 stuks

< 2023 ≥ 675 ha
< 2030 ≥ 1240 ha

Wateropgave

Voor het garanderen van de waterveiligheid en het aanpakken van wateroverlast en verdroging ligt in de regio Noord-Limburg nog een grote opgave. Deze opgave vraagt ruimte voor de rivier, dijkversterking en dijkteruglegging (13 dijkringen)

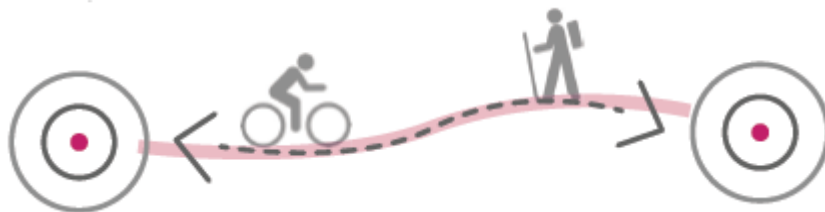

Daarnaast vraagt deze opgave ruimte voor beken & brongebieden ten behoeve van verdroging & wateroverlast.

Opgave vrijetijdseconomie

De regio Noord-Limburg wil de regio inzetten als visitekaartje voor recreanten en toeristen. Dit betekent dat er vooral moet worden ingezet op kwaliteit in plaats van kwantiteit. Om dit te bereiken wil de regio de kwaliteit van het toeristisch aanbod (natuurgebieden, attracties, cultuurhistorische kernen en verblijfsmogelijkheden) en de aantrekkelijke groene corridors hiertussen behouden en versterken.

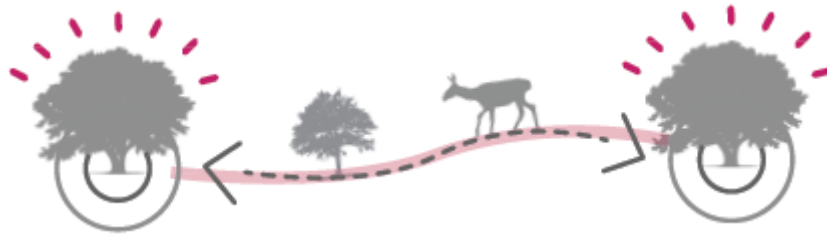
Opgave woon & leefklimaat

De regio Noord-Limburg wil potentiële werknemers boeien en binden aan de regio. Hierbij is het belangrijk dat de regio zich hard maakt voor een aantrekkelijke woonomgeving en een gezond woon & leefklimaat. Vooral op het gebied van een aantrekkelijke woonomgeving zijn er duidelijke overeenkomsten te vinden met de opgave voor vrijetijdseconomie.

Natuuropgave

De regio Noord-Limburg wil natuur en landschap beschermen en versterken. Hierbij wordt vooral ingestoken op het behouden en versterken van natuurgebieden en de groene corridors hiertussen op kansrijke plekken.

Vooraf de impact van de ontwikkelingen in de agrarische sector en de energietransitie op het landschap mag niet worden onderschat. Beide opgaven hebben een forse ruimteclaim naar de toekomst. Ditzelfde geldt voor de opgaven die er liggen vanuit klimaatadaptatie en natuurontwikkeling. Het is dan ook onvermijdelijk dat gezocht moet worden naar meervoudig grondgebruik en naar binden waar het kan en scheiden waar het moet.

Wat zijn de belangrijkste regionale kwaliteitsprincipes?

Hoe gaat de regio Noord-Limburg bij het realiseren van deze opgaves sturen op kwaliteit? In eerste aanzet gaat het op de volgende kwaliteitsprincipes.

Grondgebruik afstemmen op het landschap en haar natuurlijke condities door de natuuropgave te verbinden aan de deltaopgave (ruimte voor de rivier, beken & brongebieden). Hierbij kan de agrariër beheerder van het landschap zijn.

Belevingswaarde vergroten op de juiste plek voor toeristen en bewoners door toegankelijkheid te realiseren bij een gecombineerde natuuropgave en deltaopgave (ruimte voor de rivier, beken & brongebieden). De agrariër kan hierbij aanbieder voor toeristisch aanbod zijn.

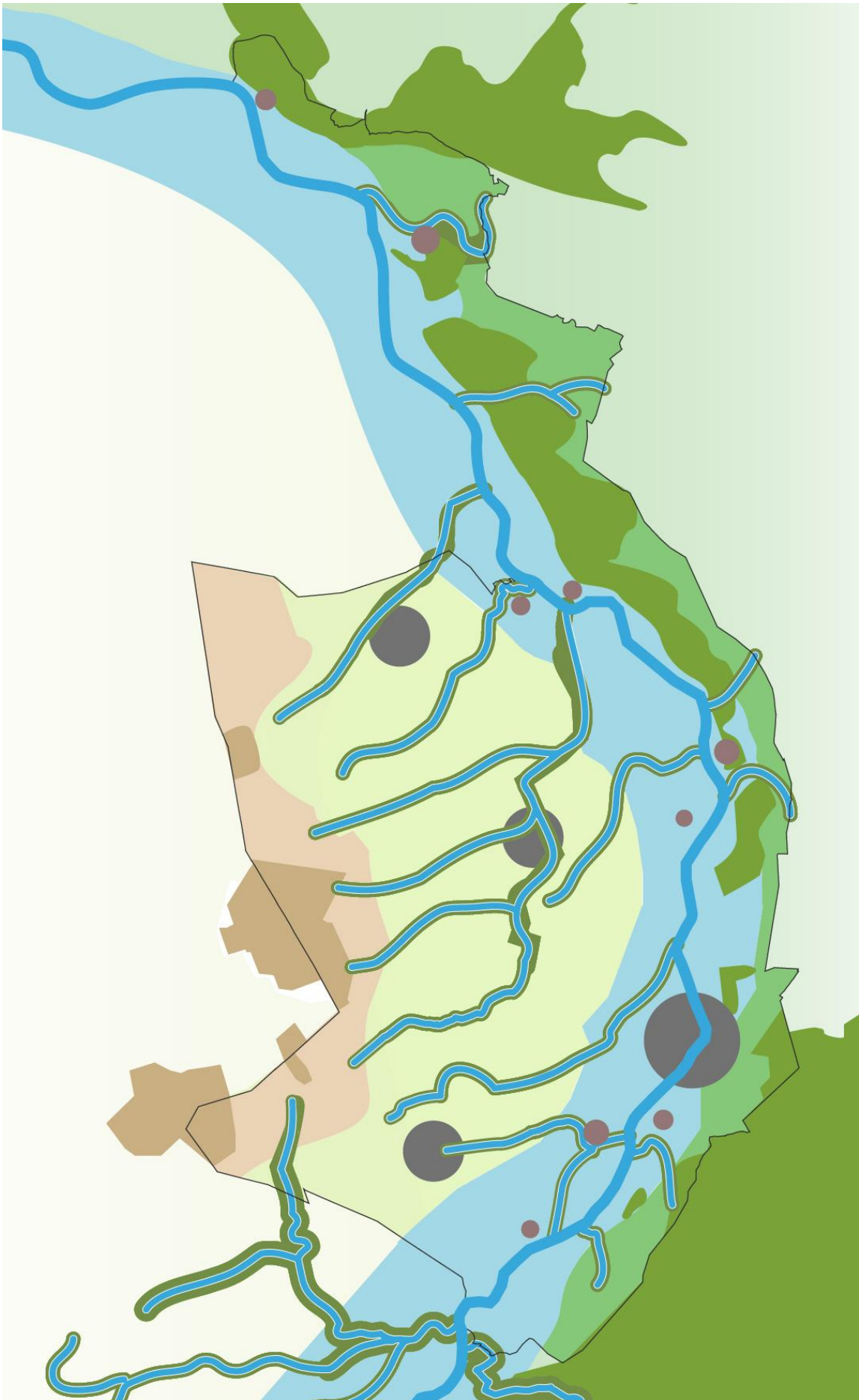
Vraag en aanbod bij elkaar brengen door de grootschalige energieopgave te verbinden met de werklandschappen (intensieve landbouwgebieden & bedrijventerreinen)

Gezonde woonomgeving en werkgelegenheid creëren door een gepaste afstand te houden tussen wonen en intensieve veehouderij. (Juiste balans tussen de lusten en lasten).

Aantrekkelijke omgeving creëren voor recreanten (bewoners en toeristen) en ontwikkelruimte voor landbouw creëren door te verbinden waar het kan en te scheiden waar het moet met het landschap als drager.

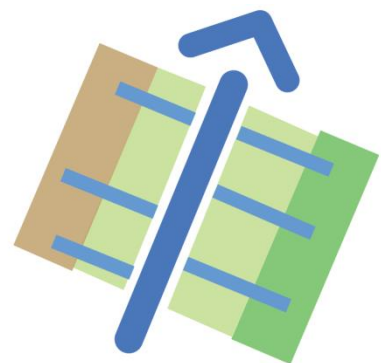

3 Wat is ons DNA?

Om de kwaliteit van onze woon- en leefomgeving te behouden en te versterken is het van belang om te weten waar deze kwaliteit uit bestaat. Welke waarden onderscheiden we, waar zitten de sterktes of zwaktes? En hoe zetten we in om deze waarden en kansen verder te ontwikkelen.

Het benoemen van de kwaliteiten van onze woon- en leefomgeving begint bij het benoemen van beelden die voor iedereen herkenbaar zijn. Deze kenmerken dragen gezamenlijk de regionale structuur. De volgende stap is om gezamenlijk af te spreken welke kwaliteiten we belangrijk vinden en welke kwaliteit wij willen versterken. Daarbij sluiten we aan op het DNA van onze regio: de mix van zachte en harde waarden die in onze gemeenschap is geworteld. Oftewel onze identiteit is geworteld in het unieke landschap van onze regio en vormt het fundament van onze samenleving. Het is letterlijk en figuurlijk de grond onder onze voeten, vormt de bodem die ons voedt en biedt ontspanning, rust en ruimte die we nodig hebben.

Het DNA van onze regio wordt (vooral) gevormd door de landschappelijke structuren van de Maas en haar zijbeken enerzijds en het Peelgebied anderzijds. Deze twee vormen de rode draad door onze historie, vormt het fundament van ons huidige karakter, en we staan ervoor dat het de leidraad vormt voor onze toekomstige ontwikkeling. De Maas en de Peel zijn onze trots, het verbindt ons. We hechten er waarde aan. En dit karakteristieke landschap zorgt voor wat ons onderscheidt. Waar Zuid-Limburg gekenmerkt wordt door het heuvelland, en Oost-Brabant door het Peelland, zit de kracht van Noord-Limburg in de Maas en de Peel, vroeger, nu en in de toekomst.

De karakteristiek van de Maas en de Peel wordt gevormd door haar typische bodemopbouw, reliëf en waterhuishouding, en de daarmee samenhangende flora en fauna. En zeker in Noord-Limburg is de cultuurhistorische ontwikkeling bepalend voor haar verschijningsvorm. De waardering hiervan bepaalt de ruimte voor ontwikkelingen. Het geeft een handelingsperspectief hoe ons te blijven ontwikkelen en tegelijkertijd onze waardes te koesteren.

De Maas (en de wind) is de belangrijkste schepper van het landschap. Door Noord-Limburg vlecht zich de Maas een weg naar het noorden. Onstuimig stromend in de lente sneed de rivier zich door de eeuwen heen in het landschap in. Zo vormden zich de verschillende Maasterrassen, het hoog- midden- en laagterras. De overgangen van het ene terrasniveau naar het andere zijn op veel plekken duidelijk zichtbaar door de steilranden. Aan de oostzijde zijn ze soms meerdere tientallen meters hoog.

MOODER MAAS

L. Winters

*de Maas die oet Frankriek kump gesprônge,
hebbe wêj eure luip bedwonge
mit eine stuw en flinken diek,
now zien wêj altied waterriek
en hoove wêj niks te misse,
kunne roeie, zeile, vissche vange
met snor, gaert en loëd,
avele, briësum, lauw en joéd*

De wind zorgde ten oosten van de Maas ook voor de kenmerkende (veelal paraboolvormige) rivierduinen. Vooral aan de westzijde is de meandering van de Maas herkenbaar door de vele oude Maasarmen in de Maasvallei. De Maas wordt in deze regio gevoed door veel kleine en grote beken.

Bij Mook wordt het landschap gedomineerd door een reliëfrijke uitloper van de stuwwal. Het plateaugebied bestaat uit de plateaus zelf met de hellingen en terraswanden, de droge dalen en de dalen van de huidige beken.

De Peel omvat het hoogveengebied, de Peelrestanten en het aansluitende dekzandgebied. Het landschap van bestaat uit een vrij vlak gebied. Het hier gelegen dekzand werd tijdens de laatste ijstijd door de barre poolwinden verstoven. Dit geeft het gebied zijn kenmerkende zacht glooiende reliëf. Op het hoogste deel, de Peelhorst, daar waar de waterafvoer stagneerde, ontstond hoogveen. Beken voeren het water af via de zandgronden naar de Maas.

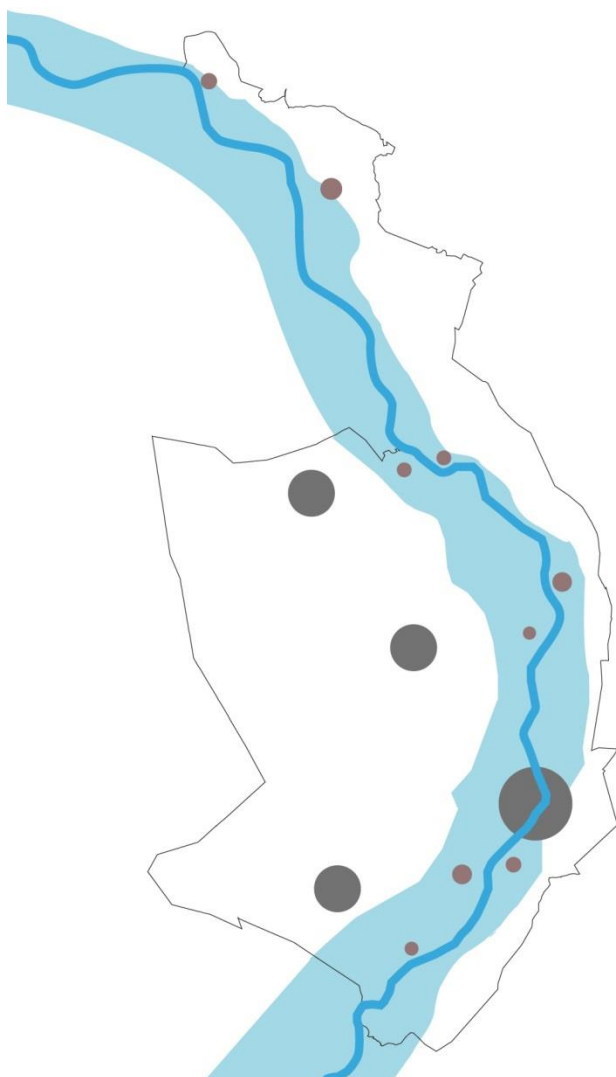
DE PIEL IN BRAND

Rowwen Hèze

*en 's oaves laat de hoar nog naat
nog efkes en nar bed
de raam wiet oap genne sloap
en d'n hemel waas veurroej
mist hing op 't land
's oaves laat da stong de Piel in brand*

Op de Oostflank bevinden zich uitgestrekte natuurgebieden en relatief open jonge ontginningen, dooraderd door snelstromende beekjes en het Niersdal in een oude Rijnbedding. De verschillende landschappen tussen het Peelgebied en de Maasvallei worden via traagstromende laaglandbeken met elkaar verbonden

Het is juist deze diversiteit die de ruimte voor ontwikkelingen bepaalt. De kansen voor deze ontwikkelingen en de leidende kwaliteitsprincipes die deze bepalen worden in de volgende paragraaf tevens beschreven.

3.1 Maasvallei

3.1.1 Karakteristiek

De Maasvallei herbergt een wereld van rust, ruimte en schoonheid, met de Maas als herkenbare kwaliteitsas. Het Maasdalen met zijn terrassenlandschap is niet de enige kwaliteit. Het landschap is afwisselend met Maasmeanders, natuur- en bosgebieden, ontginningsgebieden en gevarieerde landbouwactiviteiten. Juist de afwisseling van landschappen, grootschalig en kleinschalig, natuur en cultuur, nabijheid van steden en dorpen, economische activiteiten en voorzieningen, maakt het Maasland prettig divers. Dit is de wereld van het goede leven met lekker eten, kunst, cultuur en historie, maar ook gewoon fijn wonen. Hier is de vrijetijdseconomie een belangrijke economische motor.

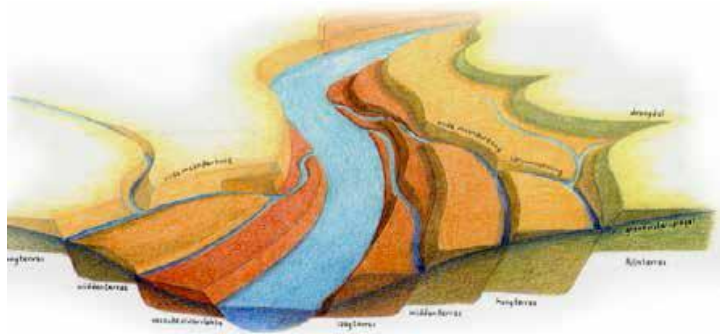
Maasdalen

Als de Maas Nederland binnenstroomt, heeft de rivier nog 300 kilometer tot aan de Noordzee te gaan. Na de Maasplassen in Midden-Limburg wordt het Maasdalen smaller (en rechter). Na Venlo waaiert de Maas weer meer uit en pas in Brabant is de Maas van oudsher bedijkt. In Noord-Limburg zet de Maas minder grind af, maar vooral zand en klei en wordt daarom ook wel aangeduid als de Zandmaas.

Terrassenlandschap

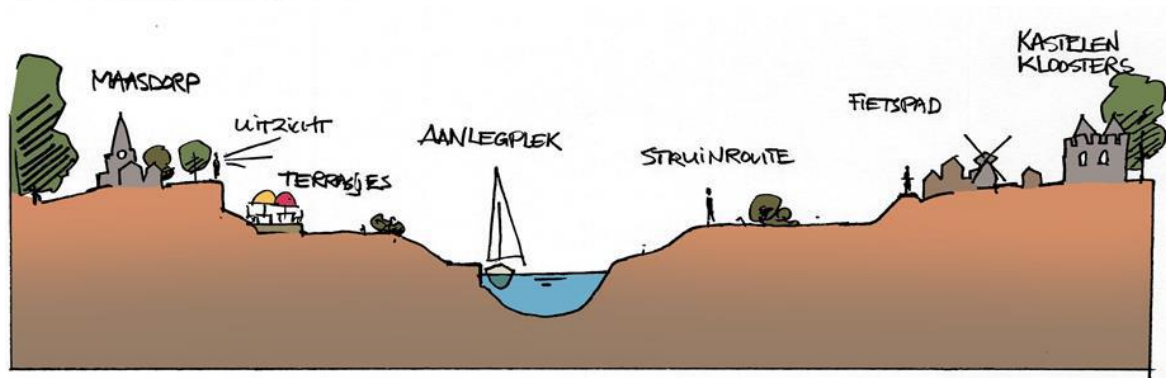
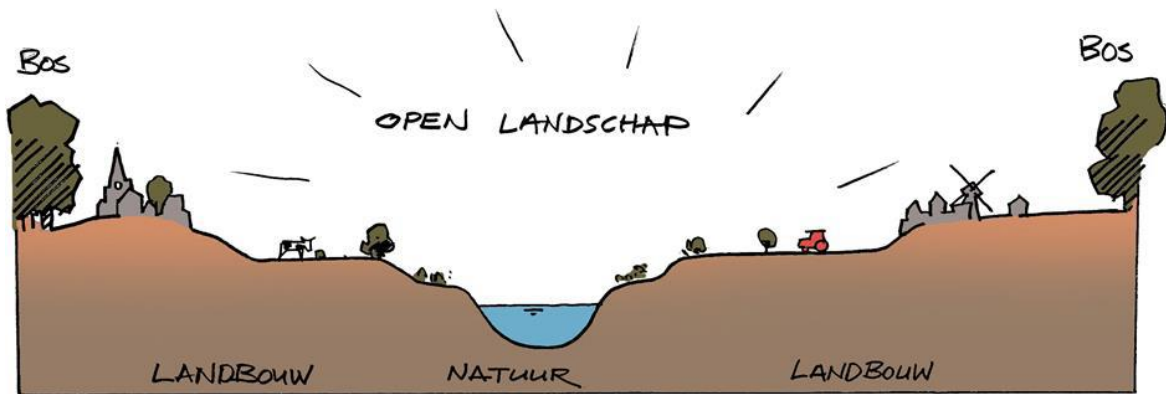
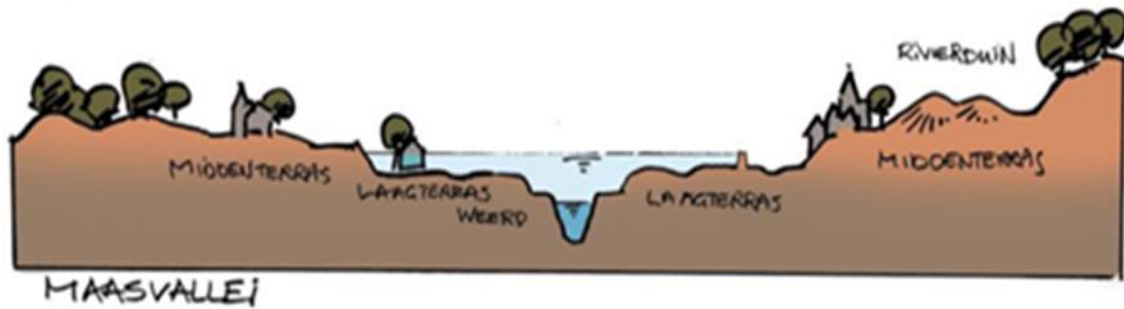
De Zandmaas is een voor Nederland uniek riviertraject. Anders dan laaglandrivieren wordt de Zandmaas begrensd door natuurlijke hoogten waar het niet komt. Deze landschappelijke onderlegger wordt gevormd door oude afzettingen (zand en grind) van de Maas. Hierin heeft de Maas stapsgewijs terrassen ingesneden, soms met bijzonder hoogteverschillen tot gevolg. In het terrassenlandschap zijn naast de rivierbedding zelf ook laagtes met oude graslanden en oude bouwlanden te vinden. Verder zijn er veel natuur- en cultuurhistorische waarden aanwezig, waaronder de Maasheggen. In de Maas monden vele beken uit. Door het samenspel van geomorfologische waarden is een bijzonder waardevol, gedifferentieerd landschap ontstaan.

Maasdorpen

Vanwege de vroege menselijke bewoning zijn in de Maasvallei belangrijke cultuurhistorische waarden te vinden. Op de scheiding tussen de Maasvallei en de hoger gelegen gebieden zijn Maasdorpen ontstaan. De Maas is door de ingesneden ligging niet altijd goed zichtbaar vanuit de omgeving. De plekken waar de rivier wel te zien is zijn daarom zeer waardevol, veel bezocht en te koesteren. De (historische) kernen en strategisch waardevolle plekken in

de Maasvallei hadden van oudsher een sterke visuele relatie met de Maas. Nog altijd zijn dit pleisterplaatsen waar bewoners en toeristen zich verzamelen om van de Maas te genieten. Publieke plekken zoals dorpsfronten, caféterrassen, veerstoepjes en kastelen, spelen een grote rol in de identiteit van het gebied.

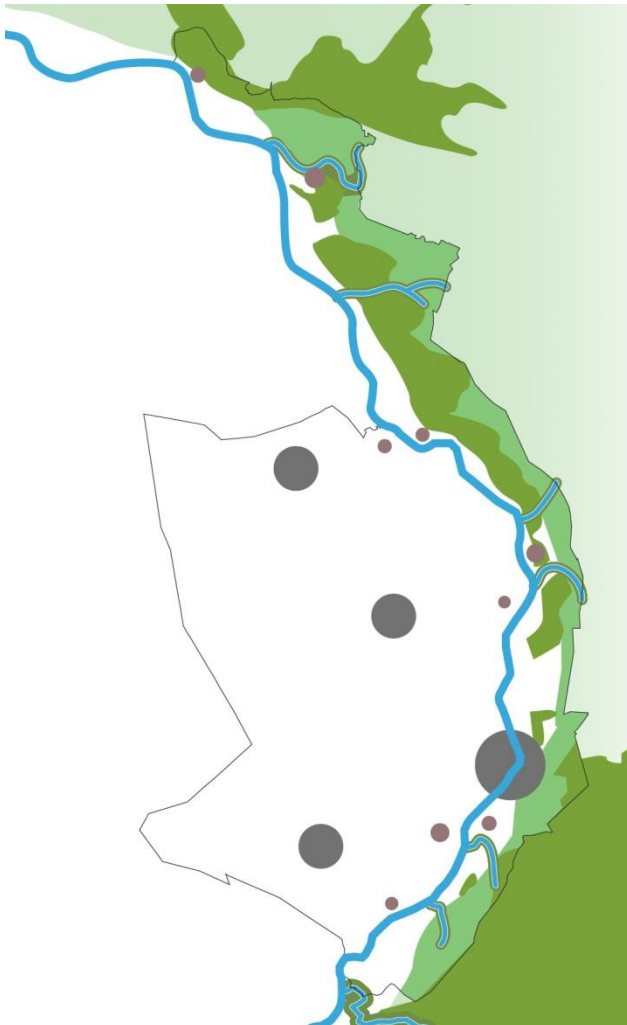

3.1.2 Ruimte voor dynamiek

We willen de Maasvallei koesteren als natuurlijke, authentieke en langzame tegenhanger van het zich dynamisch en grootschalig ontwikkelende Noord-Limburg als agrologistieke hotspot. We willen wonen, werken én leven in de Maasvallei: veiligheid is essentieel, maar ook de kwaliteit en karakteristiek van onze Maasvallei. “Leven met de Maas” is ons devies en het authentieke karakter van de Maasvallei is het uitgangspunt.

Rust, ruimte en de aanwezige landschappelijke en cultuur-historische waarden zijn kenmerkend voor de Maasvallei. Dat leidt tot de volgende richtinggevende uitspraken.

- Herstel het contact met de rivier in de dorpen en steden langs de Maas, maar ook bij de kastelen, watermolens, etc. in de Maasvallei en creër daarmee een onderscheidend woonmilieu.
- Maak de loop van de Maas beleefbaar: niet alleen visueel om er van te genieten, maar ook functioneel. Maak oevers of op het water zelf bereikbaar om er te wandelen, fietsen of te verblijven.
- Vergroot de ecologische corridorfunctie van de Maas door natuurgebieden te verbinden en biodiversiteit te bevorderen.
- Stimuleer (extensieve) grondgebonden landbouw als mede-drager van het aanwezige (cultuurhistorische) landschap
- Koester het onbedijkte karakter van de Maasvallei maar besef ook dat hoogwaterbescherming in sommige gevallen soms vraagt om dijken. Ieder Maastraject, de diep ingesneden Maas in het zuiden en de breed vlechtende Maas in het noord, vergt zijn eigen aanpak.
- Respecteer de aanwezige landschapselementen zoals de terrasranden en oude Maasmeanders. Benut rivierverruiming om de aanwezige gebiedskwaliteiten te versterken
- Onderzoek (innovatieve) mogelijkheden voor duurzame energie opwek op basis van waterkracht.

3.2 Oostflank

3.2.1 Karakteristiek

De Oostflank van de Maasvallei wordt gekenmerkt door een aaneenschakeling van grote uitgestrekt natuurgebieden die deel uit maken van het internationale natuurnetwerk tussen de Ardennen en de Veluwe. De grotere grensoverschrijdende stroomgebieden van de Niers en Swalm monden in de Maas uit, maar ook talloze relatief kleine diep ingesneden beekjes. De natuurgebieden worden afgewisseld met veelal grootschalige, landbouwontginningen. Het gehele gebied is bebouwingsarm en leent zich vanwege de landschappelijke en natuurlijke waarden uitermate voor recreatief medegebruik

Natuurgebieden

Aan de oostzijde van de Maasvallei zijn drie grote natuureenheden te onderscheiden met ieder hun eigen ontstaansgeschiedenis en karakter.

Het *Grenspark Maas-Swalm-Nette*; gelegen in de driehoek tussen de steden Roermond, Venlo, Mönchengladbach. In het park liggen aan weerszijden van de grens bijna 10.000 ha natuurgebieden en vogelbeschermingsgebieden. De gebieden variëren van extreem vochtig en voedselrijk in het Maasdal en in de beekdalen tot extreem droog, zandig en voedselarm op de hoger gelegen terrassen. Door klei- en zandwinning op deze terrassen zijn grotere en kleine plassen ontstaan. In deze groeves ontwikkelt zich nieuwe natuur met als resultaat een heel gevarieerd aantrekkelijk gebied.

Nationaal Park *De Maasduinen*; gelegen tussen Arcen en Gennep. Dit natuurgebied is uniek doordat de langste rivierduinengordel van Nederland zich in het gebied bevindt. Deze zijn ontstaan door een samenspel van water, wind en mens door de eeuwen heen. Hierdoor is een prachtig veelzijdig natuurgebied ontstaan met grote biodiversiteit en hoogteverschillen.

Bij Mook en Middelaar en ten noorden van Gennep is de *stuwwal* gelegen. De Mookerheide, St. Jansberg en het Reichswald maken daar onderdeel van uit. De stuwwal is zo'n 150.000 tot 200.000 jaar geleden in de toenmalige ijstijden gevormd. In dit natuurgebied zijn heidegronden en grootschalige bosgebieden beleefbaar en zijn scherpe hoogteverschillen aanwezig.

Landbouwontginningen

Het gebied tussen de natuurgebieden op de oostflank van de Maas en de Duitse Grens en de Lob van Gennep is van grote waarde voor de landbouw. Het gebied is in verschillende fasen ontgonnen voor de landbouw waardoor een scala aan ontginningslandschappen het gebied kenmerkt: velden, kampen en oude graslandschappen en natte en droge heideontginningen. Het gebied wordt gekarakteriseerd door openheid met rechte(re) wegen, laanbeplanting en verspreid liggende agrarische bebouwing. Natuurlijke en aangelegde beken zorgen voor een gereguleerde waterafvoer en geven landschappelijke accenten aan het aanwezige landschap

Binnen het ontginningsgebied is een brede variëteit aan land- en tuinbouwactiviteiten, die qua bebouwing of activiteiten een stempel drukken op het landschap: intensieve veehouderijen, melkveehouderijen, akkerbouw en tuinbouw in de volle grond, met teelt ondersteunende voorzieningen of in kassen. De aanwezige infrastructuur is niet altijd in voldoende mate afgestemd op het aanwezige (grootschalige) landbouwverkeer.

Beekdalen

De beken hebben van oudsher structuur gegeven aan de ontwikkeling van de regio. Wegen en bebouwing ontstonden parallel aan de beek. Ze zorgden voor water en voor de afvoer van teveel aan water. In veel gevallen zijn de beekdalen momenteel echter nauwelijks meer herkenbaar. Het versterken van hun rol als structurerend element in het landschap versterkt hun identiteit. Tegelijkertijd kunnen hiermee kansen worden benut voor ruimte voor water, versterking van ecologische waarde en versterking van de recreatieve structuur.

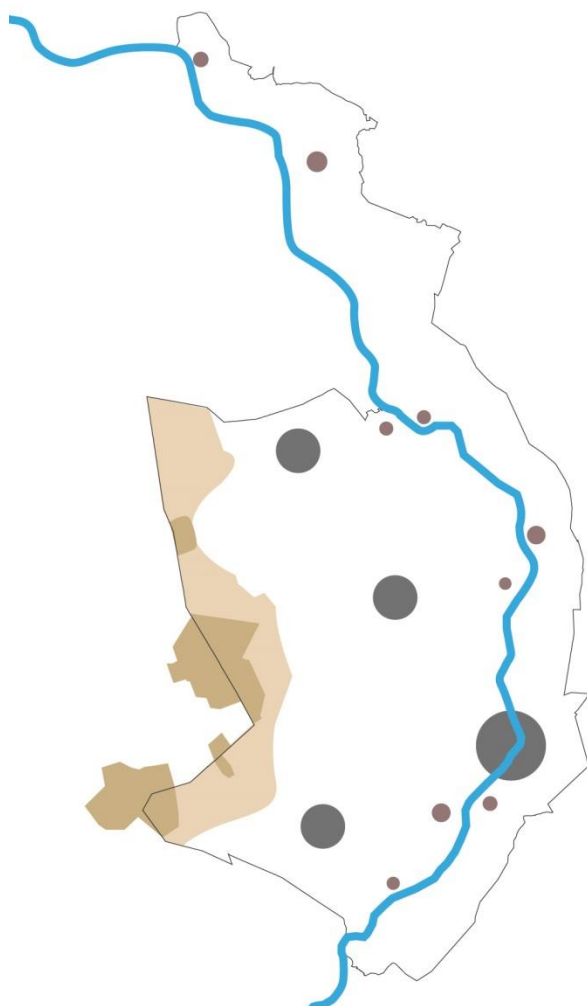

Tussen Arcen en Venlo liggen de restanten van de pogingen van de Spanjaarden (17^e eeuw) en Napoleon (rond 1800) om de Hollandse handel via de Rijn te omzeilen: de Fossa Eugenia en het Nordkanal (Noordervaart).

3.2.2 Ruimte voor dynamiek

We willen het typerende afwisselende en soms grootschalige karakter van de Oostflank van de Maasvallei behouden en versterken. De grote uitgestrekte bos- en natuurgebieden als dragers van de toeristisch-recreatieve structuur en de ontginningsgebieden door ontwikkelen. Dit levert de volgende richtinggevende uitspraken op:

- Waardeer de verschillen tussen de stuwwal, de Maasduinen en het Maas-Swalm-Nette gebied (naar analogie riviertrajecten).
- Versterk de robuuste structuur van natuurgebieden als landschappelijke drager van de toeristisch-recreatieve structuur en de ecologische structuur. Creëer ruimte voor de ontbrekende schakels.
- Koester de landschappelijke en cultuur-historische waarden van beekdalen als natuurlijke, kenmerkende en langzame tegenhanger van het dynamische en grootschalig ontwikkelende Noord-Limburg.
- Benut de beekdalen als verbinding tussen de Maas met de natuurgebieden op de Oostflank in ecologische zin, maar ook recreatief.
- Koester de openheid van de uiterwaarden van de Niers.
- Sta open voor het ontwikkelen van 'nieuwe landschappen' in de grootschalige open landbouwontginningen en haak daarbij aan op de recente ontginningsstructuur: geef ruimte aan (intensieve) landbouwbedrijven op toekomstbestendige locaties en stimuleer meervoudig ruimtegebruik ten gunste van de klimaatadaptatie en energietransitie.

3.3 De Peelvenen

3.3.1 Karakteristiek

Het veenlandschap van de Peel bestaat uit de natuurreservaten Groote Peel, de Mariapeel en aangrenzend de Deurnsche Peel met het omliggende ontginningsgebied (veenlandschap) en peelrestanten zoals de Heidsche Peel.

Peelvenen en Peelrestanten

Het hoogveengebied is ontstaan door de vlakke ligging, de ondoorlatende lagen en door de breuken in de ondergrond. In dit landschap ontspringen verschillende beken die richting de Maas lopen.

De aanleg van de spoorlijn van Eindhoven naar Venlo is van groot belang geweest bij de ontginning

van de Peel. De aannemer was Jan van de Griendt, oprichter van de maatschappij Helenaveen en stichter van de dorpen Helenaveen en Griendtsveen (beide beschermd dorpsgezicht).

Ontginningslandschap

Het landschap van de Peel is in verschillende fasen ontgonnen. Eerst door turfwinning vanuit de veenkoloniën Helenaveen en Griendtsveen en na de vervening ten behoeve van de landbouw. Begin 20^e eeuw bouwde het Koning Willem III-fonds een negental grote boerderijen: de zogenaamde Koningshoeven.

Rondom de natuurgebieden liggen de laatste Peelontginningen uit de jaren '50 van de vorige eeuw. Door het gebied lopen de kanalen die de Peelvenen ontwaterd hebben voor de turfwinning en nu de waterhuishouding in de ontginningsgebieden reguleren. Vaak zijn de bovenloop en zijlopen van de beek gegraven om de ontginningsgebieden te ontwateren. Hierdoor is de oorsprong van de beek niet meer herkenbaar en kenmerken deze jonge ontginningen zich door hun open landschap met lange zichtlijnen parallel aan de randen van de natuurgebieden. De dynamiek van de landbouw is nog steeds kenmerkend voor dit landschap.

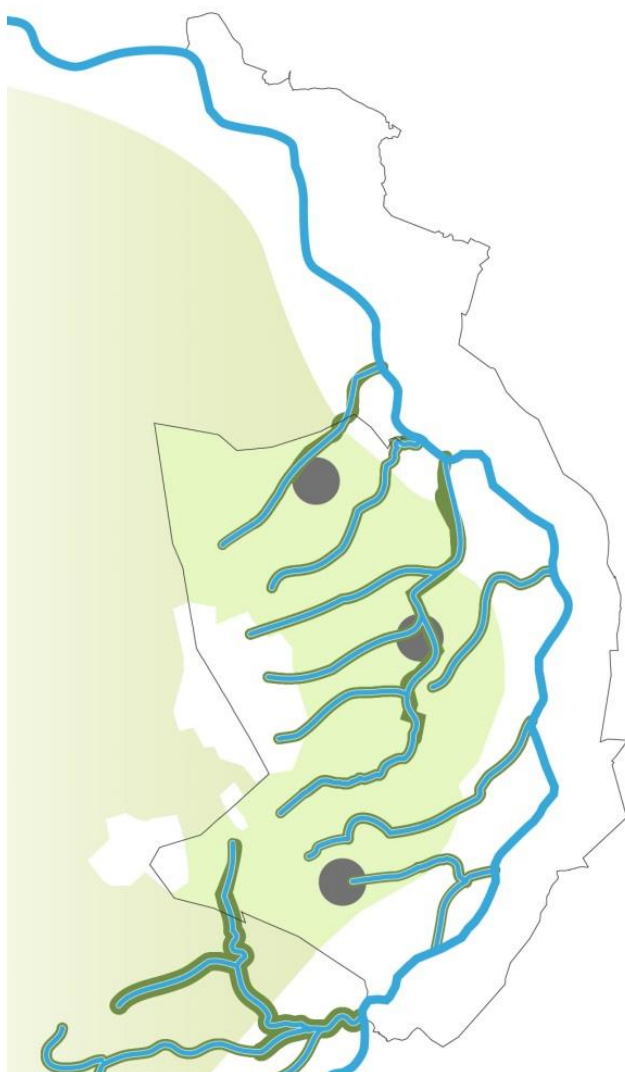

3.3.2 Ruimte voor dynamiek

De natuurreservaten Groote Peel en Mariapeel zijn een uniek stuk natuur (Natura2000) waarvan we de natuurwaarden koesteren en verder uitbreiden. De omliggende landbouwgebieden ondersteunen dit. De historie van het gebied, zowel de turfwinning als de latere ontginningen nemen we als basis voor de doorontwikkeling van het gebied. Daarnaast zijn de natuurgebieden uitermate geschikt voor het uitbreiden van het recreatief-toeristisch potentieel van de Regio. In deze gebieden ervaart men rust en ruimte. Dit brengt ons tot de volgende richtinggevende uitspraken voor de Peel:

- Versterk de robuuste structuur van Peel en Peelrestanten (middels behoud en herstel hoogveen) als landschappelijke drager van de toeristisch-recreatieve structuur en de ecologische structuur. Creëer ruimte voor de ontbrekende schakels op kwetsbare plekken.
- Leg (recreatieve) verbindingen tussen de Peel en het omringende gebied via bestaande bebouwingslinten en beekdalen.
- Koester de unieke cultuurhistorische ontginningsstructuren (o.a. Peelkanalen, Koningshoeven) als kenmerkende, cultuurhistorische en langzame tegenhanger van het dynamische en grootschalig ontwikkelende Noord-Limburg en laat nieuwe ontwikkelingen zich invoegen in de historische structuur.
- Geef ruimte voor kleinschalige (economische) functies die passen in bestaande bebouwingslinten en gekoppeld zijn aan functies die 'thuishoren' in het landelijk gebied
- Koester de openheid met lange zichtlijnen langs de Peelvenen en Peelrestanten;
- Biedt in de ontginningsgebieden ruimte voor grondgebonden agrarisch gebruik als drager van de ruimtelijke structuur en kwaliteit van het gebied
- Zet in op het terugdringen van de milieubelasting op de aangrenzende natuurgebieden door agrarische natuurbeheer, kringlooplandbouw e.d..
- Weeg teeltondersteunende voorzieningen zorgvuldig af (toekomstbestendige locatie)
- Creëer ruimte voor klimaatadaptatie passend binnen de ontginningsstructuur
- Benader vanwege de grote ruimtelijke impact de energietransitie zorgvuldig.

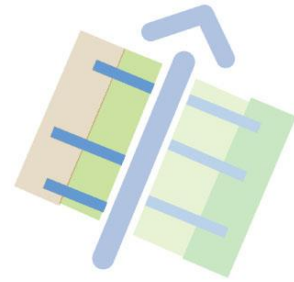
laanbeplantingen
houtwallen
mozaïeklandschap
dennenbossen
Peelbergen
wandroutes
Peeldorpen
tuinbouw
agrotourisme
bebouwingslinten
VAB's fietsroutes
ontginningsdorpen
kampongtingingen
hoge-zandgronden
hermeandering
dekzandruggen
laaglandbeken
melkveehouderijen
laanbeplanting
stuifduinen
verblijfsrecreatie
zorgboerderijen
heideontgunningen
bosjes
akkerbouw
bolle-akkers

3.4 Hoge zandgronden tussen Peel en Maas

3.4.1 Karakteristiek

Het gebied tussen de Peelvenen en de Maas is van grote waarde voor de landbouw. In verschillende fasen is het gebied ontgonnen voor de landbouw waardoor een scala aan ontginningslandschappen het gebied kenmerkt. Dit landschap kent zijn basis in het dekzand dat in de laatste ijstijd door de wind is afgezet. In latere tijden zijn de dekzandgronden lokaal verstoven waardoor het relatief vlakke gebied afgewisseld wordt door landduinen. Deze **landduinen** zijn in de 19de eeuw veelal beplant met (dennen)bos (o.a. Boschhuizerbergen, Schatberg, Kesselse Bergen, Heldense Bossen).

Kleinschalige ontginningen

De oudste ontginningen met de dorpen en bebouwingslinten zijn gelegen op de overgang tussen beek en hogere gronden (velden, kampen). Hier zijn kleinschalige ontginningslandschappen te vinden met veelal onregelmatige verkavelingspatronen, kampen en velden, bolle akkers.

Beekdalen

Daar waar de Maas de ruggengraat van onze regio is, zijn de beken de ribben. In het glooiende dekzandgebied ten westen van de Maas zijn dat de zogenaamde laaglandbeken. Het stroomgebied van deze beken is over het algemeen groot. Deze traagstromende beken die als gevolg van kanalisering, egaliserings- en ontwateringen landschappelijk soms nauwelijks herkenbaar zijn. Alleen daar waar water en natuur samengaan wordt het beekdal gekenmerkt door kleinschaligheid: weilanden omzoomd door houtwallen en bosjes.

De beken hebben van oudsher structuur gegeven aan de ontwikkeling van de regio. Wegen en bebouwing ontstonden parallel aan de beek. Ze zorgden voor water en voor de afvoer van teveel aan water. In veel gevallen zijn de beekdalen momenteel echter nauwelijks meer herkenbaar.

Grootschalige ontginningen

De heidegebieden rond de Peel zijn pas de vorige eeuw ontgonnen. Deze grootschalige ontginningslandschappen worden gekenmerkt door een planmatige grootschalige opzet met een grote openheid. Deze zijn veelal omzoomd met houtwallen en bossen. Hierdoor zijn de zichtlijnen beduidend korter dan het ontginningslandschap in de Peelvenen. De dynamiek van de landbouw is nog steeds kenmerkend voor dit landschap.

3.4.2 Ruimte voor dynamiek

In verschillende fases hebben we de hoge zandgronden tussen de Maas en de Peel ontgonnen voor de landbouw. Op de voet gevolgd door dorpen en bebouwingslinten. Deze ontwikkeling zet zich ook nu nog door, omdat steeds meer voormalige agrarische bebouwing door burgers wordt bewoond. Het gebruik verschiet van kleur van puur landelijk naar meer stedelijk. Van alle landschapstypen is de dynamiek in dit gebied het grootst. Het heeft een scala aan verschillende ontginningslandschappen opgeleverd.

De verschillende ontginningen, of dat nu de bolle akker is of de grootschalige openheid van de heideontginning, zijn onderdeel van het collectief geheugen. De dynamiek van het gebied dient gepaard te gaan met het versterken van cultuurhistorische identiteit (ontginningshistorie) waardoor de kwaliteit van het woon/leefklimaat toeneemt.

Het mozaïek van beken, bossen en heide, laanstructuren vormt de drager van de natuurlijke en recreatieve verbinding tussen het Peelgebied en de Maasvallei, maar biedt ook ruimte voor ontwikkeling op basis van de volgende richtinggevende uitspraken:

- Koester de beekdalen als natuurlijke, kenmerkende en langzame tegenhanger van het dynamische en grootschalig ontwikkelende Noord-Limburg. Maak de loop van de beken beleefbaar en bereikbaar. Versterk de rol van de beekdalen als structurerend element in het landschap en benut kansen voor klimaatadaptatie en natuurontwikkeling
- Stimuleer in de kleinschalige (oudere) ontginningsgebieden agrotourisme (o.a. op bezoek bij de boer) en verbrede landbouw (o.a. zorgboerderijen) en extensieve recreatie. Niettemin is/blijft in deze gebieden het agrarische grondgebruik leidend en is er (beperkt) ruimte voor bebouwing en andere voorzieningen op de rand van velden of overgang naar andere gebieden.
- Concentreer grootschalige toeristisch-recreatieve ontwikkelingen in het (geografische) verlengde van de Peelbergen.
- Creër in de grootschalige (jongere) ontginningsgebieden ruimte voor de ontwikkeling van 'nieuwe landschappen' voortbordurend op de ontginningsgeschiedenis. Voor zowel de doorontwikkeling van (intensieve) landbouwbedrijven, inclusief TOV's, als voor de energietransitie (zoals zonneweides, windmolens en geothermie).
- Zet in op hergebruik van leegkomende agrarische bebouwing (VAB's) primair in voor landbouw, eventuele andere gebruiksfuncties afstemmen op de mogelijkheden van het gebied.

4 Hoe verder?

Het ruimtelijk kwaliteitskader geeft richting én ruimte aan het vertrekpunt om ontwikkelingen mogelijk te maken. Daarmee kunnen we niet alleen de kwaliteit van ons landelijk gebied behouden en versterken, maar ook de transitie-opgaven van kwaliteit voorzien. We gaan de dialoog aan met initiatiefnemers om hen te stimuleren zoveel mogelijk voort te bouwen op het DNA van onze regio. Dus sterker maken wat al sterk is. Daarbij hoort ook: de juiste ontwikkeling op de juiste plek. Ruimtelijke kwaliteit gaat niet over een 'mooie', maar over de 'beste' oplossing. Een plan dat past in de omgeving, voegt iets toe en kan lange tijd mee.

In alle (thematische) regiovisies staat het sturen op kwaliteit centraal. Daarbij gaat het over een heel palet aan verschillende kwaliteiten die we borgen via uitvoeringsprogramma's en bestuursafspraken. Het ruimtelijk kwaliteitskader is een hulpmiddel om kansen te benutten en al die kwaliteiten in balans met elkaar te ontwikkelen. Dat doen we niet alleen, maar met alle betrokkenen. We stimuleren initiatiefnemers om in een vroegtijdig stadium de dialoog aan te gaan. In deze omgevingsdialoog staat het doel centraal en gaat het niet om het toetsen van regels. Daarbij gaat het om het samenspel tussen de ambities die de regio in haar beleid heeft uitgesproken, het toekomstperspectief van de locatie én of dit past binnen het ontwikkelingsperspectief van de omgeving. Dit vraagt flexibiliteit en creativiteit van alle betrokkenen, maar is geen garantie om te komen tot een oplossing c.q. maatwerk. Er zullen zich altijd situaties voordoen waar geen of beperkte mogelijkheden zijn of bepaalde ontwikkelingen zijn uitgesloten.

4.1 Hoe pakken we dat aan?

Stap 1, 2 en 3 vormen de basis om het gesprek aan te gaan met de omgeving, een soort van nulmeting. Veel gegevens zijn te vinden op site van de provincie en/of gemeente (bijlage). Een goede voorbereiding en een open transparante houding ten opzichte van de omgeving is het halve werk naar ruimtelijke kwaliteit.

1. Beschrijf het initiatief

- Wat is het doel, wat wil je bereiken met het initiatief?
- Welke locatie heb je op het oog en waarom (argumenten voor deze plek)?

2. Analyseer de omgeving

- Welke kenmerken en kwaliteiten heeft het gebied?
- Welke ondergrond, netwerken en structuren, bevolking, geschiedenis?
- Wie zijn de belanghebbenden in het gebied?

3. Wat zegt het beleid?

- Welke harde randvoorwaarden zijn er (normen)?
- Spelen er nog andere initiatieven in het gebied?
- Wat draagt het initiatief bij aan de ambities van de regio c.q. gemeenten?
- Welke richtinggevende principes uit het Ruimtelijk Kwaliteitskader zijn van toepassing?

In stap 4 en 5 bekijk je samen met de omgeving wat de kern is van de ontwerp-opgave. Door het nieuwe ruimtelijke initiatief te spiegelen aan de bestaande situatie (nulmeting) ontstaat inzicht in de kwaliteitsverbeteringen en ook in de eventuele knelpunten voor de locatie en omgeving. Gebruik de kwaliteiten in de omgeving niet alleen als bron van inspiratie en als aanknopingspunt, maar draag zelf ook bij. Zo ontstaat een wisselwerking tussen initiatief en omgeving.

4. Bepaal samen met omgeving de ontwerpopgave

- Komen bestaande kwaliteiten in de knel?
- Wat zijn de consequenties voor gebruikers van de omgeving? En hoe gaat het voorstel daarmee om?
- Kunnen bestaande kwaliteiten versterkt worden en, zo ja, hoe?
- Zijn er kansen om met de beoogde ontwikkeling nieuwe kwaliteiten te ontwikkelen?
- Gaat het om inpassen, aanpassen of transformeren?
- Zijn er mogelijkheden om met de beoogde ontwikkeling bestaande knelpunten op te lossen?

5. Zoek samen kwaliteit, vraag eventueel advies

- Benoem de afwegingen waardoor het plan zich onderscheidt in ruimtelijke kwaliteit.
- Ontwikkel varianten om de juiste afweging te kunnen maken.
- Benoem wat de consequenties van de varianten voor de omgeving.

Inpassing

- De ontwikkeling sluit aan bij het DNA van onze regio (zowel landschappelijk als functioneel)
- De ontwikkeling is te typeren als “gebiedseigen” (het sluit aan op de huidige situatie).
- De nadruk bij het toepassen van richtinggevend principes ligt op de beleving van het gebied.

Aanpassing

- De ontwikkeling is van invloed op het DNA van onze regio (landschappelijk en/of functioneel).
- De ontwikkeling is te typeren als ‘gebiedsvreemd’ (sluit niet aan op de huidige situatie).
- De richtinggevend principes leiden tot ontwerpverbetering of aanvullende ruimtelijke maatregelen die nodig zijn om de ruimtelijke kwaliteit te behouden of te verbeteren.

Transformatie

- De ontwikkeling voegt een nieuwe dimensie toe aan ons DNA (landschappelijk en functioneel).
- De ontwikkeling is te typeren als ‘gebiedsvreemd’ (sluit niet aan op de huidige situatie).
- De richtinggevend principes leiden tot de ontwikkeling van een nieuwe ruimtelijke kwaliteit.

4.2 Wat betekent dat voor onze opgaven?

Hieronder staan enkele voorbeelden hoe het Ruimtelijk Kwaliteitskader kan worden ingezet bij de afweging van initiatieven binnen de verschillende beleidsvelden en verbinding gezocht kan worden tussen de beleidsvelden.

Land- en tuinbouw

In agrarische sector spelen diverse ontwikkelingen welke forse impact kunnen hebben op de omgeving. Een voorbeeld hiervan zijn de teeltondersteunende voorzieningen. Het ruimtelijk kwaliteitskader laat zien welke gebieden hier meer geschikt zijn en welke gebieden minder. Tevens geven de leidende principes handvatten om deze voorzieningen zodanig in het landschap te situeren dat daarmee ons DNA niet wordt aangetast.

Vrijetijdseconomie

De grootste opgave in de vrijetijdsector is het kwalitatief versterken van het toeristisch aanbod. Vrijetijdseconomie heeft een groot belang bij het versterken van het regionale DNA. Het ruimtelijk kwaliteitskader is een hulpmiddel om gericht te lobbyen voor het vergroten van de belevingswaarde van het landschap (bijvoorbeeld bij andere grote ruimtelijke opgaven zoals bijvoorbeeld de hoogwaterbeveiliging en energietransitie).

Energie

De landelijke, maar ook de regionale, ambitie voor duurzame energie opwek heeft een grote ruimtelijke impact op ons landschap. Het ruimtelijk kwaliteitskader geeft aan welke gebieden meer of minder kwetsbaar zijn voor deze transformatie.

Water

De effecten van klimaatverandering, zoals grotere hoogwaterpieken in de Maas en beken, extremere neerslagmomenten, maar aan de andere kant ook langere perioden van droogte, vragen om maatregelen die van invloed kunnen zijn op ons DNA. Vaak zal het mogelijk zijn om met deze opgave aan te sluiten op het DNA van onze regio en deze te versterken. In een enkel geval zal de ingreep zodanig groot zijn dat aanvullend maatregelen nodig zijn om een impuls te geven aan de ruimtelijke kwaliteit.

Natuur

Ter verbetering van de biodiversiteit is het niet alleen van belang natuurgebieden te behouden en te versterken, maar ook om deze gebieden met elkaar te verbinden. Indirect profiteren onze inwoners en bezoekers daar ook van. Op basis van het DNA van onze regio is in beeld te brengen wat de ontbrekende schakels zijn en hoe daar bijvoorbeeld in combinatie met klimaatadaptatie vorm aan kan worden gegeven.